

## ДРУШТВО, ПОРОДИЦА И ОБРАЗОВАЊЕ О СТАРОСТИ И СТАРИЈИМА<sup>191</sup>

*Проф. др Весна С. Трифуновић<sup>192</sup>*  
*Универзитет у Крагујевцу*  
*Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу*

*Проф. др Гордана Будимир Нинковић<sup>193</sup>*  
*Универзитет у Крагујевцу*  
*Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу*

*Апстракт:* Српско друштво се деценијама суочава са негативним демографским кретањима као што су депопулација становништва и повећање броја старих особа. Уочени демографски аспекти развоја имају вишеструке негативне импликације на кретања у различитим подручјима друштва. Развојне политике Републике Србије настоје да одговоре на различите унутрашње и спољне изазове: нерешена економска, социјална, културна, безбедносна и читав низ других питања, пренебрегавајући потребу за проналажењем одговора на круцијални изазов – обнављање становништва, као и креирање популационе политике која ће обезбедити цивилизацијски досегнут квалитет живота старијим лицима. Један од механизма који може да покрене прогресивне промене у односу према старости и старијим лицима јесте институционализовано образовање и то на свим нивоима, од основног до високог. Нарочито високо образовање, редизајнирањем постојећих и увођењем нових студијских програма, може активно да учествује у процесу припреме нових генерација младих људи који ће се са поштовањем односити према старости и старијим лицима.

*Кључне речи:* друштво, породица, образовање, старост, старији људи

---

<sup>191</sup>Реализацију овог истраживања финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. Уговора 451-03-68/2020-14/ 200140).

<sup>192</sup>[vesna.trifunovic@pefja.kg.ac.rs](mailto:vesna.trifunovic@pefja.kg.ac.rs)

<sup>193</sup>[budimirninkovic@yahoo.com](mailto:budimirninkovic@yahoo.com)

## Увод

Интересовање за старост и старење је одувек постојало у људским друштвима и културама, међутим, однос према старијима је другачији у различитим друштвима и културама (DeVovoar, 1978; Миноа, 1994). Доминантан образац друштва према старости од којег зависи и однос према старијима градио се, дијахронијски, на различитим приступима: од рационалног односа према старијима, преко њиховог поштовања као извора традиције и очувања културног идентитета заједнице у усменим културама, до њиховог доживљавања као групе која увећава трошкове социјалне и здравствене заштите у модерним друштвима (Миноа, 1994). Актуелизација проблема старости и старијих настаје са демографским променама у модерним друштвима оличеним, пре свега, у опадању природног прираштаја и порастом удела старијег становништва (сенилизација популације). Повећање удела старијих у укупној популацији је глобално раширени феномен који је не само присутан у Србији већ је сврстава међу најстарије популације у свету (Рашевић, 2010).

Супротстављеност између различитих поколења, које, изгледа, прати развој људског друштва, доводи до расподеле моћи између њих. Један од показатеља расподеле моћи између поколења у друштву јесте и присутност, диференцираност и континуитет учења о старости и старијима у формалном образовању, који можемо да разумемо као интегрални део једног од четири стуба знања о коме говори Делор (J. Delore), *знање за постојање* (1996). Анализа присутних садржаја о феномену *старости* и узрасној категорији *старији* на различитим нивоима образовања и у оквиру различитих предмета, омогућила би извођење закључака о односу доминантне културе према њима, коју преноси формално образовање (Огбу, 1989). Међутим, овај комплексни задатак могуће је остварити тек у дужем временском периоду уз ангажовање тима стручњака различитих профила - намера аутора овог рада је много скромнија.

Аутори су настојали да: 1) истакну да се у темељу односа према старости и старијима налази разумевање односа међу *поколењима* и улози *традиције* у успостављању датог односа; 2) да се истакне важност присуства садржаја о старости на свим нивоима формалног образовања за одвијање процеса социјализације културе (генерацијско преношење културе) у циљу очувања солидарности међу различитим генерацијама; 3) да се истакне потреба дизајнирања нових студијских програма на високошколским институцијама у циљу припреме кадрова за бригу о старијима. Такви програми би успоставили сарадњу високошколских институција са локалном средином у циљу задовољавања њених потреба, што је у предтранзиционом периоду представљао друштвени идеал (Илић, 1992).

## Друштвене промене и однос према старијима

Крајем осамдесетих година XX века српско друштво улази у циклус тзв. транзиционих фаза, које су, сукцесивно, уобличавале обресе новог поретка. Укупне промене у друштву (политичке, економске, социјалне, културне, образовне) довеле су до преобликовања «живота» друштва – последице су бројне, попут девастације економије, културе (Митровић, 2009), а највидљивије су негативна демографска кретања. Процеси попут а) негативног природног прираштаја на готово целокупној територији Србије (сем малих „острваца“ које чине поједине општине на територији града Београда и општине на другим деловима територије Републике у којима је већинско муслиманско и ромско становништво), б) великих миграторних померања радно способног становништва из руралних средина у развијене урбане средине унутар земље, в) исељавање активног радно способног становништва из земље, нарочито из тзв. рубних (приграничних и пограничних) подручја у економски развијене земље, које, најчешће, припадају западном културном кругу - доводе до депопулације становништва и његовог старења. Уколико се посматра однос између различитих категорија становништва у укупној популацији у Р. Србији, лако је

установити да се у неколико последњих пописних периода, као један од кључних обележја демографског кретања, појављује процентуално повећање становништа старости преко 65 година у односу на проценат становништва старости до 15 година (*Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији, 2011*) што упућује на одмакао процес старења становништва.

Промена величине и структуре становништва Србије последњих неколико деценија, али и пројекције будућих кретања, указују на процесе депопулације и демографског старења. Према подацима објављеним 2012. у Србији је живело 1.233.412 становника старијих од 65 година, што је сврстава у групу демографски старих популација. Становништво старије од 65 година 2010. године чинило је 16,9% укупног становништва, а процењује се да ће се до 2050. године ова група повећати на 23,2% (Пројекције радне снаге Републике Србије 2010-2050, 2011: 10). У српском друштву осиромашеном у тзв. прелазном периоду (транзицији) један од основних проблема популације старијих јесте сиромаштво. Подаци показују да једну четвртину од укупног броја сиромашних у Србији или 24,8% чини становништво старије од 65 година (Сатарих и Козарчић, 2003: 11). Управо овај део популације је највише изложен ризику од сиромаштва који процентуално изражен износи 40,0% у односу на просечан индекс сиромаштва целокупног становништва Србије (Студија о животном стандарду 2002-2007, 2007).

Демографски показатељи (наталитет, морталитет) откривају процес непрестаног осипања биолошког језгра који ће, уколико не дође до значајних промена у популационој али и укупној развојној политици, српско становништво у наредних неколико деценија суочити са нестајањем. Истовремено, глобалне и локалне развојне стратегије заснивају се на неолиберализму који „брине“ о репродукцији капитала а не репродукцији људи.

Глобално раширена неолиберална капиталистичка логика развоја није благонаклона према онима који немају место на тржишту рада и не стварају профит, нити «емпатична» према онима који су упали у зачарани круг сиромаштва. Економски принципи постају универзални и примењиви у свим подручјима друштва: оно што није профитабилно је непотребно. Пратећи такву логику, неразвијена друштва, сопствено становништво излажу економској «шок терапији» која ствара контекст оштре ексклузије и доводи до осиромашења огромног дела становништва. С друге стране, будући да имају ниске стопе раста, неразвијена друштва не могу да издвајају велики проценат друштвеног бруто производа (БДП) за компензаторне трошкове који би уједначили социјалну позицију оних категорија становништва које су искључене из главних друштвених токова, попут старијих. Транзициона друштва не располажу довољним материјалним средствима и механизмима за побољшање тешког укупног положаја групација које су доживеле ексклузију. Нови дух капитализма (Seenett, 2009) генерише егзистенцијалну несигурност, урушава *солидарности* међу припадницима друштва, изазива сукобљавање између различитих социјалних група које настоје да остваре и заштите сопствене интересе. Посебно се, по својој оштрини, издваја супротстављеност између интереса старијих са интересима «остатка» друштва. Некадашња друштвена устројства која су се добрим делом темељила на традиционалним хришћанским вредностима изградила су очекивања да породица збрине своје остареле чланове, да би са настанком тзв. модерних друштава та брига постала и институционализована. Однос према старости и старијим људима је био самераван са цивилизацијски досегнутим квалитетом живота, који се огледао у *поштовању* према старости и пракси *чувања* старијих. У тзв. домаћој школи (Бестужев-Лада, 1998) унутар породице преносиле су се вредности, формирали ставови и моделовали облици понашања који су обезбеђивали уважавање старијима и бригу о њима. Кроз формално образовање, касније, се такође преноси доминантни културни образац поштовања према старости и старијима, све до тренутка када «звона великих религија почињу да зову на узбуну» (Фурастје, 1971). У развијеним друштвима, која развој темеље на неолибералној логици, жива традиција се одбацује и прихватају економски принципи као кључни принципи устројства целокупног друштва и живота људи, што је довело до потпуно промењеног односа према старости и старијима. Они се сада посматрају као баласт који оптерећује профитабилну супстанцу, тј. као проблем који захтева ефикасно решење.

### Традиција и поколења

Демографски показатељи код нас и у свету допринели су интересовању за феномене старости и старијих људи. Демографско старење је обележје целокупне људске популације и «карактерише глобалне промене у свим регионима света, с тенденцијом повећања учешћа старих до 2050. године у свим земљама» (Вуковић, 2010:166). Феномен старење може да се посматра као 1) индивидуално старење под којим се подразумевају «промене у физичким и менталним особинама, као и друштвеним функцијама које обавља» појединац (Костић и Ђорђевић, 2004: 4) и 2) старење популације или демографско старење под којим се подразумева промена старосне структуре становништва изазване факторима попут ниске стопе наталитета и фертилитета, продужавања трајања живота и др. (Мацура, 1993: 16). Старење становништва је комплексан феномен који поред демографске треба да се сагледа и из других перспектива попут социјалне, економске, политичке. Старост је повезана са осећањем самоће, туге, досаде, осећања некорисности код старијих и равнодушности млађих људи према њима (DeVovog, 1986). Положај старијих, према М.Младеновићу (1980) је тежак због губљења ослонаца у породичној солидарности и због одсуства шире друштвене солидарности, што у причу о старању о старијима уводи младо поколење.

Реч *поколење* је полисемична. И. Кон (1991) даје преглед различитих значења *поколења*: „1) генерација, карика у ланцу који води од заједничког претка; 2) узрасно-истородна група, кохорта вршњака који су се родили у исто време, али нису повезани родбинским везама; 3) условни период времена у току којег живи или активно делује дато поколење; 4) скуп савременика који су се формирали у одређеним историјским условима под утицајем неких значајних историјских догађаја, независно од њиховог хронолошког узраста“ (Кон, 1991: 107-108). Наведена подела суштину конфликта међу поколењима «види» на различите начине: у карактеру узајамних односа родитеља и њихове деце; у односу старијих и млађих; у историјским променама, различитом животном искуству људи одраслих у специфичним друштвеним условима (Кон, 1991).

Историја може да се посматра као стална смена поколења између којих се одвија својеврсна примопредаја: наслеђивање, мењање наслеђа и стварање нових услова за деловање. М. Мид (1983) указује на зависност међугенерациских односа од темпа научно-техничког и социјалног развика, истичући да међугенерациска трансмисија културе укључује у себе ток информација који иде двосмерно: од родитеља према деци и обрнуто. Интерпретација савремености и културног наслеђа од стране младих утиче на старије поколење, међутим, узајамни односи старих и младих и подела социјалних функција међу њима не могу бити потпуно симетрични. Какве год новине предлагали млади, оне су увек засноване на искуству прошлих поколења и, према томе, на одређеној културној традицији (Кон, 1991). Смена поколења, међутим, има и своју социјалну димензију – предајом наслеђа младим генерацијама старији губе своје социјалне функције и позиције.

У тзв. модерним друштвима, као и у друштвима која су им претходила, формирају се групе депривилегованих, које су према материјалним, статусним и другим обележјима измештане на дно хијерархијске лествице. У различитим епохама јављали су се заступници идеологија које су тежиле смањењу или, чак, елиминисању неједнакости у материјалном богатству, изједначавању укупног положаја појединаца (и група) у друштву, међутим, они нису успели да одрже системе засноване на тим идеологијама и утопијама. Ми данас, напротив, живимо у времену које је означено као *крај свих утопија* (Fukuyama, 1994), у времену у коме је утопија дискредитована и утопијски дух ишчекао (Јурић, 2005).

Проглашени крај утопије, који је, истовремено, означавао глобално распрострањавање неолибералног капитализма означио је успостављање оштрих неједнакости у друштву и довео до урушавања система обезбеђивања заштите и помоћи (здравствена заштита, социјална заштита) за бројне категорије становништва. Заштита и помоћ становништву које је доживело ексклузију може,

начелно, да се пружи: прво, кроз тзв. капиларне токове (у непосредној интеракцији с другима) у групама, попут породице, где везе солидарности нису покидане и, друго, кроз развијену институционалну мрежу коју формира држава.

Социјална искљученост се може посматрати као процес „кидања веза“ између појединца (и група) и шире заједнице, којим они бивају потиснути из једне или више димензија друштва (економске, политичке, социјалне, културне). Социјална искљученост може да се односи и на географске области попут руралних подручја, региона, затим, на делове насеља попут сиромашних градских четврти када последице трпи становништво концентрисано у тим подручјима (Giddens, 2007).

Укупна развојна обележја савременог српског друштва указују на постојање великих регионалних неједнакости, чији је крајњи ефекат осиромашење становништва: неједнак приступ материјалним добрима и немогућност задовољења потреба. Приходи одређују начин живота који нека особа (или група) води, као и могућност да учествује у животу друштва. Сиромаштво води ка социјалној искључености и немогућности досезања животног благостања бројних скупина, а нарочито деце и старијих људи (*Први извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији, 2005; Други извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији, 2007*). Њихове појединачне животне приче могу да допринесу разумевању фактора који су их довели до искључености и препознавању типичних реакција средине на постојање истих (Сатарих и Козарчанин, 2003), међутим, друштвени и културни контекст, у коме остварују своју животну причу је исти..

Суочавајући се са врло ограниченим приступом различитим врстама услуга, због сопственог и сиромаштва властите деце, као и због рестриктивне социјалне политике - старији људи живе у тешким животним условима. И тешкој спознаји да, заправо, не могу да учине готово ништа да им буде боље.

Традиционална породица кроз вођење процеса примарне социјализације код најмлађих чланова изграђује осећај *дужности* и *поштовања* према старијима и подржава *љубав* деце према родитељима (и обрнуто). Тако усвојене вредности и норме обликују моделе понашања који гарантују да ће деца преузети бригу о родитељима, спознајући да ће и сами, у том континуитету генерацијске подршке, бити збринуте од сопствене деце.

Породица се доживљавала као област која има централно место у култури свакодневног живота, тако да је у србији најубедљивија идентификација с породицом (Цветичанин и Миланков, 2011). Поред овог генерацијског прећутног договора или својеврсног неписаног уговора, развијена друштва су, паралелно, кодификовала положај старих лица и мрежу установа и служби које системски преузимају бригу о њима. У различитим друштвима брига о старијима се каналише различитом регулативом коју прати различита финансијска подршка у зависности од економске развијености њихове. Заједничка је, ипак, друштвено препозната потреба пружања организоване системске подршке старијима.

У тзв. модерним друштвима која пролазе кроз читав низ промена у свим димензијама постојања, уочљив је један круцијални процес који на различите начине има уплив на обликовање социјалне организације живота унутар њих. Стално је присутан „обрачун“ са традицијом као таквом, дакле и са традицијом која је неутилитарна, неидеологизована, немитологизована – традицијом која је омогућила опстанак људског друштва, а *брига о старијима* је управо један од таквих елемената традиције. Системи у којима се старији поштују због свог доприноса заједници, због свог искуства и знања се одбацују као непотребни остаци прошлости, као део традиције коју треба заборавити. Насупрот томе промовишу се системи у коме се не изграђују лични односи и где је све подређено материјалном као врховној вредности, унутар којих појединац има значај реципрочан профиту који остварује. Економски принципи организовања представљају свеопште принципе устројства



друштва и односа између појединаца и различитих поколења: старији и млади су различито вредновани унутар њих. Млади представљају потенцијал за стварање профита, док старији представљају трошење и умањење створеног профита. У тим координатама *солидарност* између ове две социјалне категорије је битно нарушена и, уколико се не промени устројство друштва (глобалног и локалних), вероватно ће довести до њеног нестанка. У том кључу ваља посматрати и деловање медија који воде перманентну политику промовисања *младости, лепоте, богатства, хедонизма* и протеривања из јавног дискурса приче о *старијима*, као и о *сиромаштву* и *болестима* који су њихови, најчешћи, пратиоци.

Друштва која имају намеру да сачувају људско лице морала би да осмисле стратегију одбране вредности-које-су-омогућиле-опстанак-људског-друштва, а неке од тих вредности су брига *о животу* као таквом и брига *о другом човеку*. Такав приступ је обликован оним идејама и формама понашања које припадају спектру *одрживог развоја*. Постоје бројна одређења одрживог развоја и намера овде није да се она предоче, већ да се скрене пажња на један њихов битан елемент који их приближава. То је однос према животу као таквом и његовим различитим формама: истиче се поштовање живота и право свих људи на доступност добара и услуга неопходних за одржање квалитета живота, уз стално присутну одговорност и према прошлим и према будућим генерацијама како њихов опстанак не би био нарушен. У остварењу идеје одрживог развоја немерљиву улогу имају институције у друштву, међу њима посебно место припада образовним институцијама.

### Формално образовање: учење о старости и старијима

Институционализовано образовање је увек имало и трансмисиону функцију, тј. испољавало се као важан чинилац преношења доминантне културе и врховних система вредности учесницима образовања. И управо у тој тачки деловања, образовање може да допринесе обликовању односа младих према старости и старијима: преносећи традиционални концепт бриге о старијима, подучавањем сваке нове генерације љубави, поштовању и дужности према старијим поколењима али и будућим поколењима. Само континуитет таквог односа може одбранили достојанство људског постојања.

Проблем увођења садржаја о феномену *старости* и узрасној категорији *старије поколење* (*старији*) може да се посматра: 1) као део функција културе коју промовише институционализовано образовање које, по дефиницији, задовољавају не само потребе учесника образовног процеса већ и потребе локалне средине; 2) као економски аспект прилагођавања образовних институција тржишном моделу постојања. Економска логика налаже да је продуктивно дати понуду која ће, групи која је прихвати, омогућити изгледе на добитак у тржишној утакмици. У друштву у коме се одвија убрзани процес старења становништва „профитабилно“ је да образовне институције понуде програме припреме кадрова за бригу о њима. На „добитку“ могу да буду и образовне институције које тако обезбеђују непрекинути континуитет у раду и финансирању, као и учесници образовног процеса који припремом за одређена занимања могу да постану конкурентни на тржишту радне снаге.

Разматрање односа између културе и образовања захтева ближе одређење функција културе образовних институција. Функције културе образовних институција, речју, имало би да представљају основу на којој може да се базира савремени пројекат образовања, који уважава смернице и препоруке Међународне комисије образовања за XXI век: “Нас мора да води утопијски циљ усмеравања света ка већем међусобном разумевању, већем осећању одговорности и већој солидарности, помоћу прихватања наших духовних вредности и разлика у културама. Обезбеђивањем приступа знању за све, образовање добија тачно онај универзални задатак да помогне људима да схвате свет и да разумеју друге” (Делор, 1996: 43). Посматрано са тог аспекта,

функције културе образовних институција могле би да се дефинишу као део васпитно-образовног програма који, прво, доприноси развијању могућности личног усавршавања и, друго, доприноси културном развоју локалне социјалне заједнице, негујући специјализовано културно значење за конкретну средину. Подразумева се да је за остварење функција културе неопходно остварити квалитетну сарадњу образовне институције и друштва. Њихово проучавање може да допринесе задовољавању друштвене потребе да формално образовање омогући појединцу упознавање са различитим културним обрасцима, њихово упоређивање са сопственим културним одговорима, као и развијање критичког односа према датим културним решењима на начин стварања аутентичног културног одговора (Трифунковић, 2001), у овом случају, какав би однос према старости и старијима ваљало да се успостави.

Формално образовање би, уколико се промени укупна развојна парадигма друштва, могло да допринесе стварању друштвене подршке старијима управо преношењем оних вредности и норми младим генерацијама које би развиле модел понашања заснован на поштовању и емпатичности према старијима.

Увођење нових студијских садржаја, студијских предмета и модула на високошколским институцијама усмерених на припрему кадрова за бригу о старијима представљао би друштвено одговоран чин, који је саображен потребама друштва суоченог са убрзаним растом старог становништва и ослабљеним друштвеним и породичним механизмима бриге о њима. Припрема кадрова за бригу о старијима на студијским смеровима или модулима (нпр. васпитачи за бригу о старијим лицима) представљала би квалитативан искорак из устаљене праксе образовних институција које се споро усаглашавају са захтевима шире друштвене средине. И допринела друштвено одговорнијем односу према старијима.

### **Закључак**

У премодерним друштвима старење је појединцу доносило уважавање у заједници којој је припадао; његово животно искуство и стечена мудрост су се поштовали и то је придоносило његовом статусном престижу. Процес старења није успостављао границу између поколења већ је отварао нове могућности за старије, „ослобођене“ од обавеза и принуде свакодневног живота којима су изложене групације радно активног становништва.

У модерним друштвима, која се означавају и као „друштва затворених добних скупина“ (Гиденс, 2007), социјални и културолошки чиниоци који уобличавају однос према старости и старијима и дефинишу положај старијих, доводе до њихове дискриминације. У друштвима где су младост, здравље и лепота високо цењени, старији, упркос чињеници да чине већи део укупне популације, постају „невидљиви“. Друштвена брига о старијима (систем социјалне заштите, систем здравствене заштите) суочава се са финансијским ограничењима; истовремено, млађи чланови породице због низа друштвених промена и њиховог утицаја на породицу, одустају или не успевају да поштују морални закон - брига о остарелим родитељима. Иако постоје велике разлике унутар популације старијих у погледу одржавања њиховог општег статуса, сви се, заправо, суочавају са бројним физичким, материјалним и емоционалним проблемима и непостојањем одговарајуће друштвене подршке.

Традиционални однос према старијима, чије су одреднице биле солидарност, брига, заједништво, изгубио се. У Србији која већ деценијама пролази кроз трансформацију, од традиционалног солидаризма, преко идеолошки управљане солидарности ка хоризонтално организованим институцијама али недовољне солидарности и флексибилности (Цвејић, Бабовић и Пудар, 2011) дошло је до депривације друштвено-економског положаја старијих. С друге стране, ниво

разумевања и толеранције између различитих поколења је низак стога је неопходно да се унутар формалног образовања младима пренесу вредности и обрасци понашања који би допринели „укидању“ невидљивости и маргинализације старијих.

## Литература

Цвејић, С., Бабовић, М. и Пудар, Г. (2011). *Студија о хуманом развоју - Србија 2010*. Београд: УНДП.

Цветичанин, П. и Миланков, М. (2011). *Културне праксе грађана Србије*. Београд: Завод за проучавање културног развитака.

DeVovoar, S. (1987). *Starost*, I-II. Beograd: BIGZ.

*Други извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији*. (2007). Београд: Влада Републике Србије.

Fukuyama, F. (1994). *Krajpovijesti i posljednji čovjek*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Globus.

Делор, Ж. (1996). *Образовање скривена ризница*. Београд: Министарство просвете Републике Србије.

Илић, В. (1992). *Школа – средиште културе*. Београд: Завод за проучавање културног развитака; Ниш: Просвета.

Jurić, H. (2005). Utopija - anti-utopija - post-utopija – utopijaili: utopija, filozofijaidruštveni život. *Arhe*, II, 3/2005: 217-225.

Кон, И.С. (1991). *Дете и култура*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Костић, М. и Ђорђевић, Р. (2004). Виктимизација старих особа као посебне маргиналне групе, *Темид*, 2: 3-11.

Мацура, М. (1993). Старење становништва и популациона политика, *Геронтологија: часопис Геронтолошког друштва Србије*, 1: 16-17.

Маргарет, М. (1983). *Култура и преемственост*. Москва: Наука.

Миноа, Ж. (1994). *Историја старости, Од антике до ренесансе*. Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижница Зорана Стојановића.

Митровић, Љ. (2009). *Транзиција у периферни капитализам*. Београд: Институт за политичке студије.

Ogbu, J.G. (1989). *Pedagoška antropologija*. Zagreb: Školskenovine.

*Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији*. Београд: Републички завод за статистику. Преузето:



<http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnostEthnicity.pdf> (datum pristupa: 08.07.2018).

*Први извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији.* (2005). Београд: Влада Републике Србије.

*Пројекције радне снаге Републике Србије.*(2011). Београд: Републички завод за статистику. <http://publikacije.stat.gov.rs/G2011/pdf/G20114002.pdf> (Пристапљено: 23.03.2020.)

Рашевић, М. (2010). О старењу и старости у Србији, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 131: 199-209.

Sataric, NadezdaiLidija, Kozarčanin. (2003). Stariusiromaštvu, *Studijaslučajevasiromaštvastarihlica, komparativnaanalizaipredlozimerazaStrategijuzasmanjenjesiromastva*. Beograd: UNDP.

*Studija o životnom standardu.*(2007). Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije.

Трифуновић, Весна. (2001). *Сеоске школе и култура*. Јагодина: Учитељски факултет.

Вуковић, Д. (2010). Старост и сиромаштво, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 131: 165-177.

## ***SOCIETY, FAMILY AND EDUCATION ABOUT OLD AGE AND ELDERLY PEOPLE***

***Vesna S. Trifunović, Full Professor  
University of Kragujevac  
Faculty of Education in Jagodina***

***Gordana Budimir Ninković, Full Professor  
University of Kragujevac  
Faculty of Education in Jagodina***

***Abstract:*** Serbian society has faced negative demographic trends such as depopulation and an increase in the number of elderly people for over decades. These demographic aspects of growth have multiple negative implications on trends in different aspects of society. Development policies of the Republic of Serbia seek to respond to different internal and external challenges: unresolved economic, social, cultural, security and many other issues, while neglecting the need to find the answer to the crucial challenge - rebuilding the population and creating a population policy that will provide civilizational and an achieved quality of life for the elderly persons. One of the mechanisms that can initiate progressive changes in the attitude towards old age and elderly people is institutionalized education at all levels, from primary to higher levels. Higher education in particular, by redesigning existing ones and introducing new study programs, can actively participate in the process of preparing new generations of young people that will respect old age and the elderly people.

***Key words:*** society, family, education, old age, elderly people